

Anja Bijlsma-Lindaart

Gordimers *July's People* in de klas

In onze serie 'bekroonde boeken' belichten we deze keer Nadine Gordimer die in 1991 de Nobelprijs voor literatuur kreeg. Ze was daarmee de zevende vrouwelijke en de eerste Zuidafrikaanse winnaar in de geschiedenis van de Nobelprijs.

1. Context

Nadine Gordimer werd in 1923 geboren als dochter van een blanke juweliersfamilie dichtbij Johannesburg. In haar 42-jarige schrijverscarrière heeft ze steeds de blanke overheersing ter discussie gesteld. Om enkele lovende woorden van de jury te citeren: 'This year's is an author whose magnificent epic writing has been of very great benefit to humanity ... Gordimer writes with intense immediacy about the extremely complicated personal and social relationships in her environment'.

Gordimer heeft haar lidmaatschap van het ANC nooit verborgen, ze is echter geen radicaal hervormer maar eerder een goed waarnemer van de sociale en politieke frustraties in haar land.

Politieke kwesties heeft ze aan de orde gesteld in boeken als *The Late Bourgeois World* (1966), *A Guest of Honour* (1970) en *Burger's Daughter* (1979). Soms richt ze haar aandacht op de ervaringen, emoties en houdingen van individuele characters zoals in *A World of Strangers* (1958) *Occasion for Loving* (1963) en *Something out There* (1984).

Vanwege de thematiek en de verkrijgbaarheid (1) is de keuze gevallen op *July's People* (1981), waarin Gordimer beschrijft hoe een politieke situatie het leven van individuen beïnvloedt. In de bespreking hieronder volgt eerst een literaire analyse en vervolgens worden enige didactische suggesties gedaan.

2. Literaire analyse

2.1 De setting

Het verhaal speelt zich af tegen de achtergrond van een burgeroorlog in Zuid-Afrika. De zwarte bevolking is in opstand gekomen en heeft de macht overgenomen. De hoofdpersonen (Maureen en Bam Smales en hun drie kinderen) zijn met de hulp van hun zwarte bediende July naar diens geboortedorp gevlucht, 600 km van Johannesburg. De rollen zijn nu omgedraaid; ze zijn volledig afhankelijk van hun bediende die zich steeds meer bewust wordt van zijn machtspositie. De enige communicatie met hun oude wereld voltrekt zich via een transistorradiootje maar de berichten over de oorlog komen gebrekkig door en soms is lange tijd alle contact verbroken.

2.2 Titel

In *July's people* ligt de dubbelzinnigheid besloten van de afhankelijkheid van July, hun bediende en gastheer. Wie zijn July's people? Zijn dat de familieleden in het dorp, of de mensen bij wie hij vijftien jaren gewoond heeft en die hij beter kent dan zijn eigen kinderen?

Als July Maureen voorstelt aan zijn vrouw zegt hij dat deze erg blij is Maureen eindelijk te zien en Martha noemt de Smales 'July's people'. Aan het eind van het boek bedoelt Gordimer met de zin 'July's people ran all around her' alle mensen uit July's geboortedorp. Dit gebeurt op het moment dat Maureen zich bewust is geworden van het feit dat ze haar identiteit als blanke niet kan ontlopen, en dat July slechts de rol van bediende vervult omdat hij daar zelf voor gekozen heeft.

Maureen beseft dat de dorpingen 'July's people' zijn, en dat haar relatie tot de bediende grondig is veranderd.

2.3 Thema

Als hoofdthema kan de rolwisseling tussen meester en knecht genoemd worden. De Smales zijn afhankelijk geworden van de welwillendheid van hun bediende July. Hij geeft hen onderdak in de hut van zijn moeder (die het daar helemaal niet mee eens is) en voorziet hen van voedsel. Hij doet voor hen inkopen in een naburig dorp en leert rijden in hun 'bakkie', de bestelwagen waarmee ze gevlucht zijn. Deze auto is het symbool voor hun oude wereld, en er ontstaat dan ook een conflict tussen July en Maureen over het bezit van de sleutels. Maureen realiseert zich best dat zij niet met de auto kunnen rijden in deze omgeving maar zij wenst wel de sleutels in haar bezit te houden zodat July er steeds om moet vragen als hij weg wil. Zij roept July bij haar om de sleutels terug te brengen, maar hij negeert haar zodat zij naar zijn hut toe moet komen om de sleutels te vragen.

De rolwisseling is enorm; de welgestelde blanken bevinden zich plotseling in een primitief dorp en moeten hun hele dagelijks leven aanpassen. En July wordt steeds meer iemand die niet langer gecommandeerd wenst te worden.

Behalve het universele thema van meester-knechtverhouding speelt in dit boek natuurlijk de relatie tussen blank en zwart een even belangrijke rol. Teruggeworpen op zichzelf is het met name Maureen die haar positie overdenkt; de liberale houding die ze zich altijd toebedacht heeft, de tolerantie ten opzichte van haar bediende, de omgang met zwarten in haar jeugd, alles komt opnieuw boven en niets lijkt meer zeker.

2.4 De karakters

De kinderen hebben het minst moeite met de veranderde levenssituatie. Ze vragen nog een paar dagen om Cola en hun racebaan maar worden dan opgenomen door de jeugd van het dorp. Bam lijkt zich in eerste instantie ook goed aan te passen: hij sleutelt met July samen aan de auto, en dan lijkt het net als vroeger toen ze samen klusjes rond het huis verrichtten; hij gaat op

jacht en verdeelt de buit tussen de dorpelingen en henzelf. Maar gaandeweg wordt hij minder zeker. Bij een verplicht bezoek aan July's 'chief' ziet hij de verkeerde man voor het hoofd aan, en als zijn geweer gestolen wordt aan het eind van het boek, is hij een gebroken, doelloze man.

Maar uiteindelijk is dit een boek over Maureen, die door de veranderde levensomstandigheden een identiteitscrisis doormaakt; haar uiterlijk, belangstelling, bezigheden veranderen grondig. Als ze in het dorp aankomt, is ze nog de welgestelde blanke moeder en echtgenote, met een part-time baan en een liberale houding ten opzichte van de negerbevolking in het algemeen en haar personeel in het bijzonder. Maar nu, teruggeworpen op zichzelf, onder slechte omstandigheden en met weinig om handen (July staat haar niet toe met de vrouwen op het veld te werken en bovendien spreekt ze hun taal niet) denkt ze vooral terug aan haar jeugd. Met name een foto, ooit genomen van hun bediende Lydia en haarzelf, baart haar zorgen. Het leek zo onschuldig, hun onwetendheid en genegenheid, maar zagen anderen dat ook zo?

En hoe ging zij later zelf om met haar bediende? Het lijkt nu een onmogelijke grap, dat zij altijd beweerd heeft 'eens' July's geboortedorp te gaan bezoeken. Ze heeft altijd gedacht dat zij en Bam 'anders' waren dan al die andere blanken maar geleidelijk aan leert ze, met name door de confrontaties met July, dat zij niet veel beter was. Bevrijd door haar inzichten neemt ze de uitdaging aan een nieuw leven op te pakken. Op de laatste bladzijde van het boek staat: 'She runs: trusting herself with all the suppressed trust of a lifetime, alert, like a solitary animal at the season when animals neither seek a mate nor take care of young, existing only for their own survival...'.

2.5 Structuur en taalgebruik

Het boek begint op de morgen dat Maureen wakker wordt in haar nieuwe omgeving. Ze realiseert zich in eerste instantie dat ze veilig is voor het geweld van de revolutie, totdat het tot haar doordringt dat de problemen ook hier niet gering zijn. July komt ontbijt brengen en dan dwalen haar gedachten af, als in een delirium, oververmoeid van de lange reis.

De beschrijving van het leven van alledag wordt steeds onderbroken door gedachten aan vroeger, haar jeugd en July als bediende in hun huis.

Het grootste deel van het verhaal wordt gezien vanuit het perspectief van Maureen, echter wel in de derde persoon. Enkele gedeeltes worden beschreven vanuit een andere gezichtshoek, bijvoorbeeld de vrouw van July die het heeft over 'the white woman' of Bam die de veranderingen in zijn vrouw opmerkt, hij denkt aan haar als "'her'" not "Maureen" ... not "his wife".

De naam van Maureen wordt steeds minder genoemd, aan het eind wordt ze alleen nog beschreven als 'she', ten teken dat ze veranderd is en haar oude naam Maureen Hetherington haar minder goed aanduidt.

3. Didactische analyse

3.1 Doelgroep

Uitgaande van het lezen van de Engelse uitgave stel ik me voor dat 5- en 6-vwo de meest geschikte doelgroepen zijn. Door de niet-chronologische opbouw en de diepgaande crisis van de hoofdpersoon veronderstelt bespreking van het werk toch enige kennis van het Engels en literaire kennis in het algemeen (2).

3.2 Introductie

Hoewel de politiek in dit boek slechts naar voren komt in een algemeen thema en grondige kennis van de Zuidafrikaanse problematiek niet noodzakelijk is voor een goed begrip, is de actualiteit natuurlijk wel een prima middel om het boek te introduceren. Door gebruik te maken van krante-artikelen kan ingegaan worden op met name de grote kloof tussen blank en zwart, de mogelijke hervormingen, het referendum enzovoorts.

Om de leerlingen persoonlijk te betrekken bij het verhaal kan men vervolgens een korte vragenlijst laten beantwoorden, individueel, waarna leerlingen hun antwoorden met elkaar vergelijken:

- Stel je leeft als blanke, redelijk welgestelde burger in Zuid-Afrika. Op een dag breekt er een revolutie uit en je leven loopt gevaar. Je vlucht met de hulp van je zwarte bediende (wiens moedertaal je niet spreekt) naar diens thuisland en duikt daar onder. Bedenk wat er allemaal voor jou verandert ten aanzien van
- je woonomstandigheden,
  - je bezigheden,
  - je voeding,
  - het contact met anderen en
  - de rol tussen je bediende en jezelf.

3.3 De bespreking van het boek

Door de gedachtendwalingen van Maureen kunnen leerlingen het boek tamelijk moeilijk vinden. Het verdient daarom aanbeveling het leesproces goed te begeleiden en het boek stapsgewijs te bespreken. Hiertoe kan een zogenaamd 'sneeuwbal-uittreksel' (3) gemaakt worden: tijdens het lezen van het boek noteren (groepjes) leerlingen de belangrijkste gebeurtenissen per hoofdstuk, eventueel voorzien van commentaar. De verdere verwerking van het boek kan zich dan concentreren op de belangrijkste elementen terwijl de leerlingen toch een totaal overzicht hebben.

3.4 Een aantal verwerkingsopdrachten

Opdracht A

Geef in dit schema aan welke veranderingen erop getreden zijn in het leven van respectievelijk Maureen, Bam en July.

	Johannesburg	July's dorp
beroep/bezigheden		
wonen		
eten		
communicatie		
relaties		

Vergelijk je antwoorden eens met je eigen verwachtingen (zie ook 3.2).

Opdracht B

Geef met een kruis op de lijn tussen laag/hoog aan hoe je het karakter van Maureen, Bam en July beoordeelt.

intelligentie	laag-----hoog
zelfvertrouwen	laag-----hoog
angst	laag-----hoog
eenzaamheid	laag-----hoog
gevoel	laag-----hoog
eerlijkheid	laag-----hoog
aanpassingsvermogen	laag-----hoog

Vergelijk je antwoorden met die van andere leerlingen. [U zoudt hier natuurlijk ook de afstand tussen laag en hoog kunnen aangeven met een vijf-puntsschaal, maar mij zou dat iets te mathematisch worden en mogelijk schrikt dat leerlingen ook af.]

Opdracht C

In het boek vindt er drie maal een confrontatie tussen Maureen en July plaats. Beschrijf in het kort waar die elke keer over gaat.

Kies vervolgens een van de drie conflicten en beschrijf dit conflict gezien vanuit Maureen, alsof het een pagina uit haar dagboek betreft. Wat vindt zij van de ruzie? Hoe voelt ze zich na afloop? Hoe denkt ze over July?

Opdracht D

Maureen is degene die het meest verandert in het boek. Zij leert veel over zichzelf en de relatie blank/zwart. Probeer samen te vatten wat voor een vrouw ze was, en wat er verandert aan haar opvattingen.

Opdracht E

Vergelijk de voorkanten van de Penguin-editie en de uitgave van Longman. Welke vind je beter en waarom?

Opdracht F

Zoek in de bibliotheek relevante informatie over Nadine Gordimer. Maak in kleine groepjes een collage over haar leven en werk. Maak gebruik van (gekopieerde) foto's en boekomslagen en probeer in trefwoorden te vangen welke boodschap de schrijfster uitdraagt.

Opdracht G

Vraag aan je boekhandelaar welke boeken van Gordimer op dit moment in vertaling verkrijgbaar zijn (hij kan dat heel gemakkelijk nagaan op zijn computer). Let op het jaartal van verschijnen en zoek in de recensiemappen van de openbare bibliotheek naar de recensies die naar aanleiding van deze vertalingen zijn verschenen. Noteer het oordeel over de betekenis van Gordimers werk.

4. Ten slotte

Zoals ik al met opdracht G heb aangegeven is het uiteraard niet verboden om in de Nederlandse les ook eens met deze Nobelprijswinnares aan de slag te gaan of om de leerlingen zelf werken in vertaling te laten lezen. Er zijn in elke boekwinkel dit jaar diverse uitgaven te vinden, vertalingen van de boeken die ik in 1 noemde. En als een mixture van origineel en vertaald werk mijn leerlingen verder kan brengen in hun belangstelling voor een zo interessante schrijfster, dan werk ik daar graag aan mee.

Noten:

1. Penguin fl 25,95 ISBN 0 14 006140 1 of Longman Studytext, ISBN 0-582 33186 2.
2. Tijdens een literatuurles Engels zou ik de opdrachten ook in het Engels geven en de leerlingen waar mogelijk in het Engels laten reageren.
3. De term 'snowball activities' komt uit *Literature in the language classroom* van Collie en Slater (Cambridge, 1987) '...these are activities which continue, and are added to progressively, as students read through a long work. They help to maintain an overview of the entire book, provide a valuable aid to memory and reduce a lengthy text to manageable proportions.' p. 51.